

FÖRHANDLINGAR

Nationalekonomiska Föreningen

1993-12-15

Sammanfattade och redigerade av PIRJO FURTENBACH

Ordförande: professor Eskil Wadensjö

Inledare: professor Magnus Blomström, vice vd, ekonomie doktor Birgitta

Swedenborg, docent Örjan Sölvell och pol mag Gösta Karlsson.

Övriga debattdeltagare: Hans Rödén, Göran Ohlin, Ulf Olsson och Oscar Swartz.

I nationens tjänst? En diskussion kring internationellt företagande och nationellt välstånd

Eskil Wadensjö:

Jag hälsar alla välkomna. Vi har först några föreningsangelägenheter och vi börjar med inval av nya medlemmar.

Anders Paalzow:

Tolv personer har sökt om medlemskap.

Eskil Wadensjö:

Jag förklarar dessa personer invalda i föreningen. Vi har även val till föreningens styrelse. Förslagna är Björn Sprängare som ordförande, Lars Bergman som vice ordförande och Claes-Henric Siven som ny ledamot i styrelsen. Jag finner att föreningsmötet har beslutat att följa förslaget. Ny styrelse är verksam från och med den 1 januari 1994.

Vi går nu över till kvällens debatt. Vi har en förändring jämfört med kallelsen. Professor Lars Vinell har fått förhinder och ersätts av Gösta Karlsson, ekonom vid TCO. Magnus Blomström har lovat att inleda och ställa tre frågor som först går till panelen och sedan till en allmän debatt.

Magnus Blomström:

Jag hade tänkt att ta upp något som det i och för sig skrivs mycket om i Sverige, men som tyvärr sällan debatteras, nämligen effekterna på Sveriges ekonomi av våra stora, multinationella företags utlandsengagemang.

De tre frågor jag hade tänkt ställa är:

Först, huruvida Sveriges försämrade konkurrenskraft beror på att storföretagen investerar utomlands, eller om det enbart är ett resultat av att Sverige som lokaliseringspunkt för produktion och export har försämrats över tiden.

Den andra frågan, som jag bara kommer att beröra kort, är huruvida Sveriges export och därmed sysselsättningen påverkas av att företagen producerar utomlands.

Den tredje frågan – med hänsyn till att vi ser en ökande globalisering av världsekonomin – spelar det egentligen någon roll, frågar jag mig, vem som äger de här företagen i framtiden? Är det intressant om ett företag är svenskt, japanskt eller amerikanskt? Eller är det viktigare att

Tabell 1 USAs, Japans och Sveriges andelar (procent) av världens export av industrivaror, valda år 1966–1989.

	1965	1966	1977	1985	1986	1988	1989
USA	17,2	17,1	13,2	13,4	11,7	12,2	12,8
Japan	6,9	7,2	11,1	13,7	13,7	12,3	11,8
Sverige	3,0	2,9	2,5	2,5	2,3	NA	NA

titta på var företagets produktion befinner sig?

Låt mig börja med att diskutera Sveriges konkurrenskraft.

Man brukar säga att Sverige är en liten, öppen ekonomi som är oerhört beroende av världsmarknaden. Traditionellt har landets export baserats på råvaror såsom skog, malm och vattenkraft, men med åren har exportstrukturen diversifierats. Även om Sveriges export fortfarande till stor del består av råvaror, har tillverkningsindustrin kommit att spela en allt större roll.

Tillverkningsindustrin står idag för huvuddelen av Sveriges export, och det är den jag är intresserad av när jag diskuterar konkurrenskraft, helt enkelt därför att tillverkningsindustrin är den som lättast kan flytta mellan länder. Jämför exempelvis bilar och skog. Även om Saudiarabien vill producera och exportera skog, finns det vissa svårigheter med det, eftersom skogen inte växer lika bra där som här uppe i norr. Däremot skulle Saudiarabien kunna locka till sig ett företag som Volvo, som skulle kunna producera bilar där i stället för i Sverige. Viss typ av tillverkningsindustri är alltså möjlig att flytta runt i världen medan däremot råvarubaserad industri är mindre flyttbar. Jag koncentrerar mig därför på tillverkningsindustrin när jag talar om konkurrenskraft.

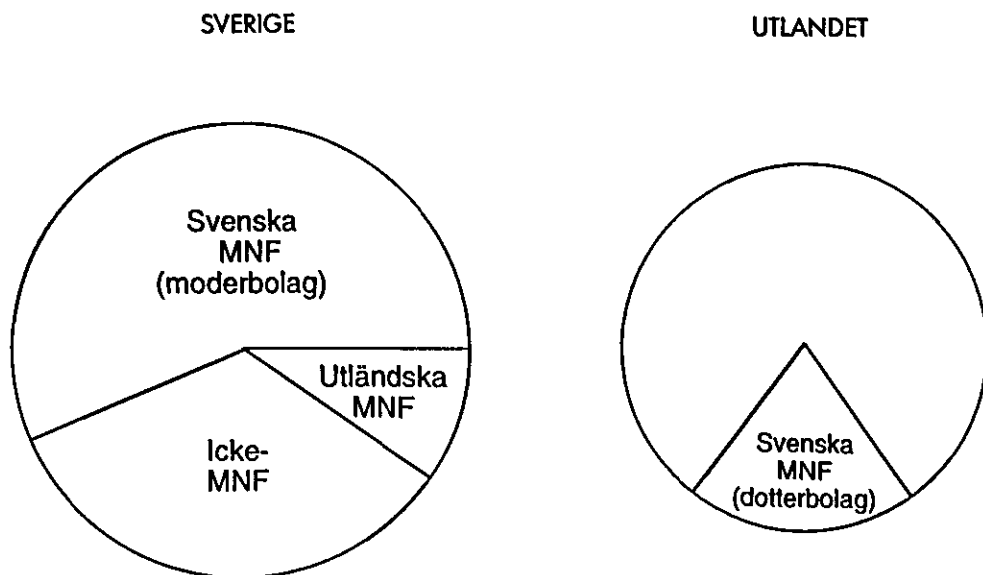
Vidare kommer jag att tala om konkurrenskraft i termer av exportandelar, såsom exempelvis Sveriges andel av världsexporten. Alternativt skulle man kunna titta på produktionsandelar. Exportandelar är emellertid ett bättre mått på kon-

kurrenskraft, främst eftersom ett lands regering lättare kan påverka hemmaproduktionen än ett annat lands konsumenter att importera just deras produkter. Den svenska regeringen kunde exempelvis påverka varvsproduktionen i Göteborg under 1970-talet genom olika stödåtgärder. Ytterligare en fördel med exportmättet är tillgången på data. Exportdata är lättillgängligare och mer tillförlitliga än produktionsdata.

Om ni då börjar med att titta på *Tabell 1*, så ser ni att Sveriges andel av världsexporten har sjunkit ganska rejält mellan mitten av 1960-talet och mitten av 1980-talet: från 3 procent 1965 till 2,3 procent 1986. Som jämförelse har jag lagt in 1986. Som jämförelse har jag lagt in 1986. Som jämförelse har jag lagt in 1986. USA har, liksom Sverige, tappat andelar, medan Japan däremot har ökat sin andel av världsexporten ända fram till 1989. Anledningen till att jag slutar 1986 för Sveriges del är att det tyvärr inte finns färskare siffror publicerade för de svenska multinationella företagens export.

Sverige som land har alltså tappat exportandelar under den här perioden. Vad beror det på? Delar av förklaringen ligger helt enkelt i att Sveriges andel av världsexporten också har gått ned under den studerade perioden. Dels har vi haft en stark konvergens i produktiviteten inom OECD mellan 1965 och 1986. Europa och Japan har närmast sig den amerikanska produktivetsnivån. Dels har ett antal u-länder, som i princip inte exporterade några industrivaror 1965, slagit sig fram och står idag för en markant del av världsexporten. Det är således na-

Figur 1 Sveriges export.

turligt att Sverige tappar exportandelar under den här perioden, men inte till den grad som har skett.

Vad beror då det på? Är det företagens fel? Dvs, är det något fel på svensk teknologi, svenskt management, osv? Eller är det något fel med Sverige som lokaliseringsplats för produktion och export?

Jag är således intresserad av att jämföra två enheter: 1) Sverige och 2) svenska företag. Sveriges export är allt det som lämnar svenska hamnar, flygplatser, osv. Det är alltså export från tre ägarkategorier av företag (se Figur 1). Den första kategorin är moderbolagen till våra svenska multinationella företag (MNF), (Volvo, SKF, osv). Dessa svarar för ungefär 60 procent av Sveriges export av tillverkningsvaror. Den andra är utländska företag som producerar i Sverige, t ex IBM i Stockholm. Den tredje kategorin är icke-multinationella företag, dvs företag som inte har någon produktion utomlands.

När vi däremot talar om svenska företags export, skall vi förutom de svenska multinationella företagens moderbolag och de icke-multinationella företagens export, också inkludera exporten till tredje land från svenska dotterbolag utomlands (t ex exporten till Frankrike från svenska företag i Tyskland). För att förenkla analysen, bortser jag emellertid från de svenska icke-multinationella företagen.

Sverige – Utlandet

Jag vill alltså jämföra svenska multinationella företags (moder- och dotterbolags) exportandelar för Sverige som nation. Är det så att svenska företag har tappat konkurrenskraft i motsvarande utsträckning som Sverige har gjort? Om så är fallet skall man söka felen i företagen, svensk teknologi, management, osv, och inte i Sverige som land (t ex makroekonomisk politik). Men som framgår av Tabell 2 så

Tabell 2 Amerikanska, japanska och svenska multinationella företags* andelar (procent) av världens** export av industrivaror, valda år, 1966–1989.

År	Amerikanska MNF	Japanska MNF	Svenska MNF
1965	NA	NA	1,6
1966	17,3	NA	NA
1977	17,5	8,6	1,8***
1985	18,3	NA	NA
1986	16,7	12,2	1,8
1988	16,1	12,4	NA
1989	16,1	NA	NA

* Moderbolag och majoritetsägda dotterbolag

** Marknadsekonomi

*** 1978

ökade de multinationella företagen sina andelar av världsexporten samtidigt som Sverige som land tappade stora exportandelar. Detta tyder på att det inte är något större fel på svensk teknologi eller svenskt management, utan att det snarare är så att det är Sverige som lokaliseringpunkt som har försämrats.

Vad har då hänt? Våra stora, multinationella företag har expanderat sina exportaktiviteter relativt snabbare i utlandet än i Sverige (Tabell 3). I mitten av 1960-talet stod dotterbolagen för ungefär 10 procent av svenska multinationella företags totala export. 20 år senare är den andelen uppe i 25 procent. Var den ligger idag vet vi inte, men jag skulle gissa att den är uppe i 35 procent, kanske ännu högre, eftersom vi har haft en enorm investeringsboom i utlandet efter 1986. Uppenbarligen expanderar företagen utomlands och inte i Sverige.

Då är vi inne på den andra frågan: Tyder dessa siffror på att svenska företag håller på att flytta ut exporten, och därmed jobben, från Sverige, och att utlandsinvesteringar är dåliga för landet? Nej. Siffrorna i Tabell 3 visar den *relativa* andelen av svenska multinationella företags export som sker från utlandet alternativt från Sverige. För att besvara frågan måste man titta på *absoluta* förändringar. Det

har gjorts i ett antal studier. Birgitta Swedenborg har bl a skrivit sin avhandling om detta. Dessa studier är helt och fast entydiga: det finns inget som tyder på att svenska (eller andra) utlandsinvesteringar substituerar export från, och därmed sysselsättning i Sverige (eller andra hemländer). Vad som sker är att när företagen investerar utomlands tar de naturligtvis med sig exportaktiviteter från hemlandet. Men å andra sidan expanderar de som regel sina marknadsandelar i mottagarlandet. Om man då tar hänsyn till att företagen som regel importerar komponenter från Sverige, och att denna komponentimport stiger som ett resultat av att marknadsandelen (produktionen) stiger, så hamnar man någonstans på +/- 0, alternativt något positiva effekter på Sveriges export som ett resultat av utlandsinvesteringarna.

Ovan diskuterade resultat är helt konsistenta med det jag visade i Tabell 3 om den relativa andelens utveckling. Man kan med andra ord säga att svenska företag har varit så framgångsrika att de har lyckats expandera sina marknadsandelar utomlands så snabbt att detta har kompenserat den tidigare exporten från Sverige.

Kan man tänka sig att dessa företags utlandsengagemang på sikt kan ha negativa

Tabell 3 De majoritetsägda dotterbolagens andelar (procent) av amerikanska, japanska och svenska multinationella företags export.

År	USA	Japan	Sverige
1965	NA	NA	10,4
1966	38,1	NA	NA
1977	47,6	6,7	NA
1985	48,6	NA	NA
1986	51,3	8,9	24,3
1988	52,5	11,7	NA
1989	50,2	NA	NA

effekter på svensk export? Man kan exempelvis tänka sig att ju äldre de är och ju längre de befinner sig utomlands, ju mindre svenska blir de. Vi har gjort vissa studier på detta, men vi kunde inte heller hitta några negativa effekter över tiden.

Däremot ersätts viss export av annan. Tex om Volvo flyttar sin bilproduktion till Holland, ersätts bilexporten från Sverige med komponentexport. Detta är två olika produkter som har olika karakteristika. Amerikanska studier har visat att utlandsinvesteringar påskyndar en strukturomvandling av hemmaekonomierna mot en mera utbildningsintensiv och mera kapitalintensiv industristruktur. Amerikanska företag flyttar ut den arbetsintensiva produktionen och behåller och expanderar den kapital- och humankapitalintensiva produktionen hemma. En sådan strukturomvandling, som är naturlig i ett modernt industrisamhälle, skulle alltså påskyndas av att företagen investerar utomlands. Utlandsinvesteringar skulle alltså uppgradera ett lands produktionsstruktur. Om det stämmer även i Sverige – vi kan komma tillbaka till det – skulle detta vara en ytterligare positiv effekt av företagets engagemang utomlands. Inte bara skulle exporten i absoluta tal vara oförändrad, eller tomt öka något. Dessutom skulle den "uppgraderas".

Som avslutning vill jag ta upp frågan om betydelsen av nationaliteten på ägan-

det av företag och diskutera vilka policyimplikationer man kan dra från det hittills förda resonemanget. Vi ser idag en ökad globalisering, inte bara genom att företagen investerar mer utomlands, utan också via en ökad handel, internationella licensavtal, osv. Spelar då egentligen nationaliteten på ägandet någon roll i den värld vi lever i idag? Om vi ser på siffrorna i Tabell 1 och 2 så tyder de på att de multinationella företagen lever i sin egen värld. Skulle exempelvis löneläget i Sverige bli för högt, expanderar dessa företag någon annanstans. I ett flertal studier som jag har gjort tillsammans med Robert Lipsey har vi visat att de utlandsinvesterade företagen är oerhört flexibla. På kort tid anpassar de sig till växelkursförändringar, genom att utnyttja ledig kapacitet i olika företag som ingår i koncernen. På lång sikt expanderar och investerar de i områden (länder) som har framtiden för sig. På grund av att de multinationella företagen verkar i flera olika länder samtidigt, blir de mer flexibla än nationalstaterna, och har därför en bättre förmåga att behålla konkurrenskraften. Ett lands naturresurser och befolkning är inte lika lättörliga, vilket gör nationalstater mindre flexibla än företag.

Innebär då detta att nationaliteten på ägandet har spelat ut sin roll? Med andra ord, spelar det någon roll om ett företag i Sverige är svenskt, japanskt, amerikanskt

eller tyskt? Jag tänker ta upp två fall. I det första fallet har ett företag huvudkontoret i Stockholm, ägarna är svenska och ledningen i företaget är svensk, men däremot sker nästan all produktion utomlands. Forskning och utveckling har också flyttat utomlands. Företagets betydelse för Sveriges ekonomi är att huvudkontoret, ledningen och (eventuellt) ägarna är svenska. I det andra fallet har vi ett japanskt företag. Ledningen är i Tokyo. Företaget har dessutom enbart japanska ägare. Däremot har man produktionen i Sverige. Sysselsättningen ligger här, liksom forskning och utveckling. Vilket av de här två företagen gynnar Sverige mest? Personligen föredrar jag det japanska företaget. För mig spelar nationaliteten på företaget ingen avgörande roll. Det viktigaste är att företaget befinner sig i det land som jag råkar vara intresserad av att bo i just nu, nämligen Sverige. Detta synsätt har vissa implikationer för våra politiker.

För det första kan man säga att en regering bör investera i människor snarare än i företag. Därmed menar jag att om Sveriges politiker är intresserade av Sverige som land, bör de satsa på sådant som gör Sverige intressant från företagets lokaliseringssynpunkt (tex utbildning), oberoende om det är ett svenskt, japanskt, tyskt eller amerikanskt företag.

Om regeringen däremot väljer att satsa direkt på företagen, kan man naturligtvis bygga upp någon form av kompetens i Sverige. Man kan exempelvis subventionera forskning och utveckling. Men då uppstår genast ett problem. Om företagen kommer på någon ny medicin eller en ny bilmodell, är det inget som garanterar att företaget lägger produktionen av den nya produkten i Sverige. Våra forskningsresultat tyder på att saker som är lätt rörliga inom företagen och som kan flyttas inom koncernen från ett land till ett annat, inte bör stödjas eller subventioneras av en regering. Ingen kan nämligen garantera att resultatet (dvs produktionen

av den nya produkten) får behållas inom landet.

Min slutsats är alltså att nationaliteten på ägandet inte spelar någon avgörande roll utan att det är mer intressant för politiker att koncentrera sig på att bygga upp kompetens och annat i Sverige som kan locka svenska och andra företag att investera här. Vi kan då bilda diamanter, som Örjan Sölvell kallar det, inom olika fält i Sverige och därifrån fortsätta som ett välmående land.

Eskil Wadensjö:

De tre frågorna var alltså:

1. Beror Sveriges försämrade konkurrenskraft på att svenska företag har blivit sämre eller har Sverige helt enkelt blivit ett sämre lokaliseringalternativ för produktion och export?
2. Hur påverkas Sveriges export och därmed sysselsättningen av utlandsinvesteringar?
3. Spelar det egentligen någon roll vem som äger ett företag längre?

Jag vet att det i panelen finns både instämmande och skiljaktiga meningar.

Birgitta Swedenborg:

Först något om kvällens rubrik: varken multinationella företag eller några andra företag står direkt "i nationens tjänst". De maximerar (i bästa fall) sina ägares vinster. Men det hindrar inte – precis som med Adam Smiths osynliga hand – att deras verksamhet skapar fördelar för såväl deras hemland som andra länder.

Den viktigaste effekten av multinationella företag globalt skulle jag vilja säga är att de skapar en effektivare resursallokering mellan länder. De bidrar till en ännu effektivare produktionsspecialisering i enlighet med olika länders komparativa fördelar än vi skulle kunna få genom enbart utrikeshandel. Orsaken är att

multinationella företag lättare överblickar produktionsförutsättningarna i olika länder och lättare kan lägga produktionen där det är billigast – med hänsyn till tillverknings- och transportkostnader samt andra handelshinder. När de flyttar ut sin produktion tar de samtidigt med sig ett uppbyggt produktionskunnande som annars inte hade varit tillgängligt i utlandet. Därmed får man ett snabbare genomslag i produktionen vid ändrade produktionsförutsättningar mellan länder.

Om tex AGA expanderar utomlands tar det med sig sitt överlägsna kunnande om gasteknik. Om ett utländskt företag skulle bygga upp detta kunnande från början skulle produktionsökningen i utlandet ta mycket längre tid.

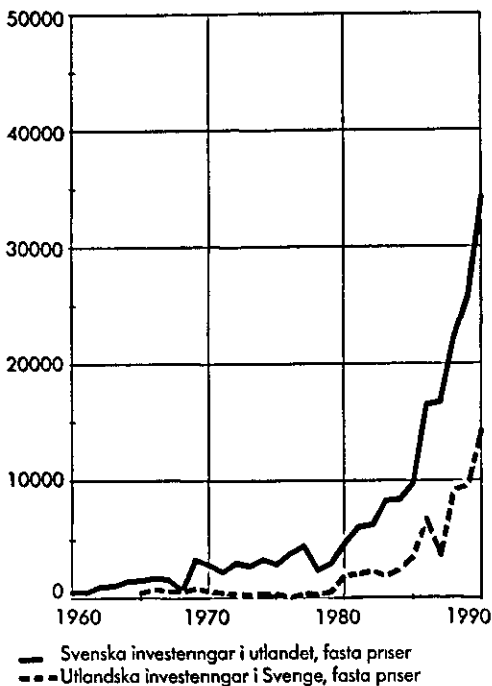
Om vi tror på fördelarna med internationell arbetsfördelning så är produktions internationalisering därför positiv.

Debatten i Sverige om de multinationella företagen har gått igenom olika faser. På 1970-talet gällde diskussionen hurvida man borde tillåta svenska företag att växa utomlands. Den dåvarande valutaregleringen krävde att företagen skulle ansöka om tillstånd för att investera i utlandet. Tillstånd beviljades endast om företagen kunde visa att utlandsproduktionen skulle få en positiv effekt på svensk export. Det var en mycket merkantilistisk syn, eftersom den innebar att tex tjänsteföretag, som ju inte kunde påvisa någon exporteffekt, inte fick investera utomlands.

Ett antal studier på 1970- och 80-talen visade, som Magnus Blomström även sade, att svenska företags utlandsverksamhet hade en positiv effekt på Sverige. Dessa studier bidrog till en successiv avveckling av valutaregleringen.

Debatten flyttade på 1980-talet i stället över till frågan om varför utländska företag inte investerar i Sverige i större utsträckning. Bakgrunden visas i diagrammet över utvecklingen av investeringsflödena från och till Sverige (Figur 2).

Figur 2 Svenska direktinvesteringar i utlandet och utländska direktinvesteringar i Sverige. Exkl fastigheter.

Bilden visar hur kapitalflöden har sett ut från 1960 fram till 1990. Den övre kurvan visar utflöden av svenska direktinvesteringar till utlandet (i fasta priser och rensat från fastighetsinvesteringar, som sköt fart först under 1980-talet). Den undre kurvan visar utländska företags investeringar i Sverige.

Det kraftiga utflödet av svenska investeringar och det blygsamma inflödet av utländska investeringar gjorde att man började undra om företagsamheten skydde Sverige. I själva verket har utländska investeringar i Sverige förhållit sig ganska konstant relativt sett – de har motsvarat ca 20 procent av utflödet under en 30-årsperiod.

Vilka är då effekterna för Sverige av svenska företags växande utlandsproduktion? Vi kan urskilja tre effekter.

Den första är den direkta effekten på svensk export. Empiriska studier visar –

som Magnus Blomström sade – att denna effekt är i stort sett noll eller möjligen svagt positiv. Orsaken är att effekterna mäts i relation till ett hypotetiskt alternativ då företagen inte tillåts producera utomlands. Det är den enda meningsfulla definitionen av effekt.

Innebörden är följande. Visserligen konkurrerar utlandsproduktion med export från Sverige – vid given efterfrågan på företagets produkter. Men om ett svenskt företag inte hade producerat utomlands hade dess export konkurrerats ut ändå – av någon annan. Electrolux export konkurrerar inte bara med dess egen utlandsproduktion utan även med andra vitvaruföretag i utlandet. (För att det ska bli stora effekter på Electrolux export måste dess utlandsproduktion märkbart påverka världsmarknadspriset på vitvaror. I de allra flesta fall är svenska företag för små på världsmarknaden för att de ska kunna påverka priset.)

Den andra effekten är den indirekta effekten på företagets konkurrenskraft. Denna effekt har diskuterats mindre men är mycket mer betydelsefull. Utlandsproduktionen gör att svenska företag kan växa sig större än de annars skulle ha kunnat. Ökad storlek möjliggör vad vi kan kalla storföretagsfördelar. Stora företag kan satsa mer på forskning, marknadsföring och distribution, eftersom dessa fasta kostnader kan spridas över en större försäljningsvolym. Ökad FoU och ett stort försäljningsnät kan utnyttjas av hela företaget och kommer även de svenska koncerndelarna till godo. Konkurrenskraften i den svenska produktionen höjs. Detta gäller oavsett om forskningen faktiskt bedrivs i Sverige.

En tredje positiv effekt är att mer kvalificerad verksamhet kan komma att ligga kvar i Sverige. Det förutsätter att forskning och företagsledning, tex, stannar kvar i Sverige. Så har det varit hittills. Omkring 85 procent av företagets forskning ligger i Sverige än så länge. Om det kommer att gälla fortsättningsvis kommer

blå bero på om Sverige har komparativa fördelar i forskningsverksamhet.

Just detta är orsaken till att Sverige har en så hög forskningsintensitet i internationell jämförelse. (Figur 3).

Svensk industri är mer multinationell än industrin i andra länder. Huvuddelen av dess forskning ligger i Sverige medan den produktion som bär upp forskningen till stor del ligger utanför Sverige.

Den viktiga frågan för Sverige framöver handlar inte om de effekter jag har talat om hittills. Den handlar om Sveriges förmåga att attrahera företag, svenska och utländska, i sådan utsträckning att vi får den tillväxt vi vill ha. Den frågan är särskilt angelägen i dagens läge då industriproduktionen har fallit dramatiskt och vi har en stor arbetslöshet i landet.

Här vill jag peka på två förhållanden som har betydelse för den frågan. Det första är att svenska företag har investerat i länder som liknar Sverige, vilket betyder att Sverige *borde* kunna konkurrera med dessa länder som produktionsland.

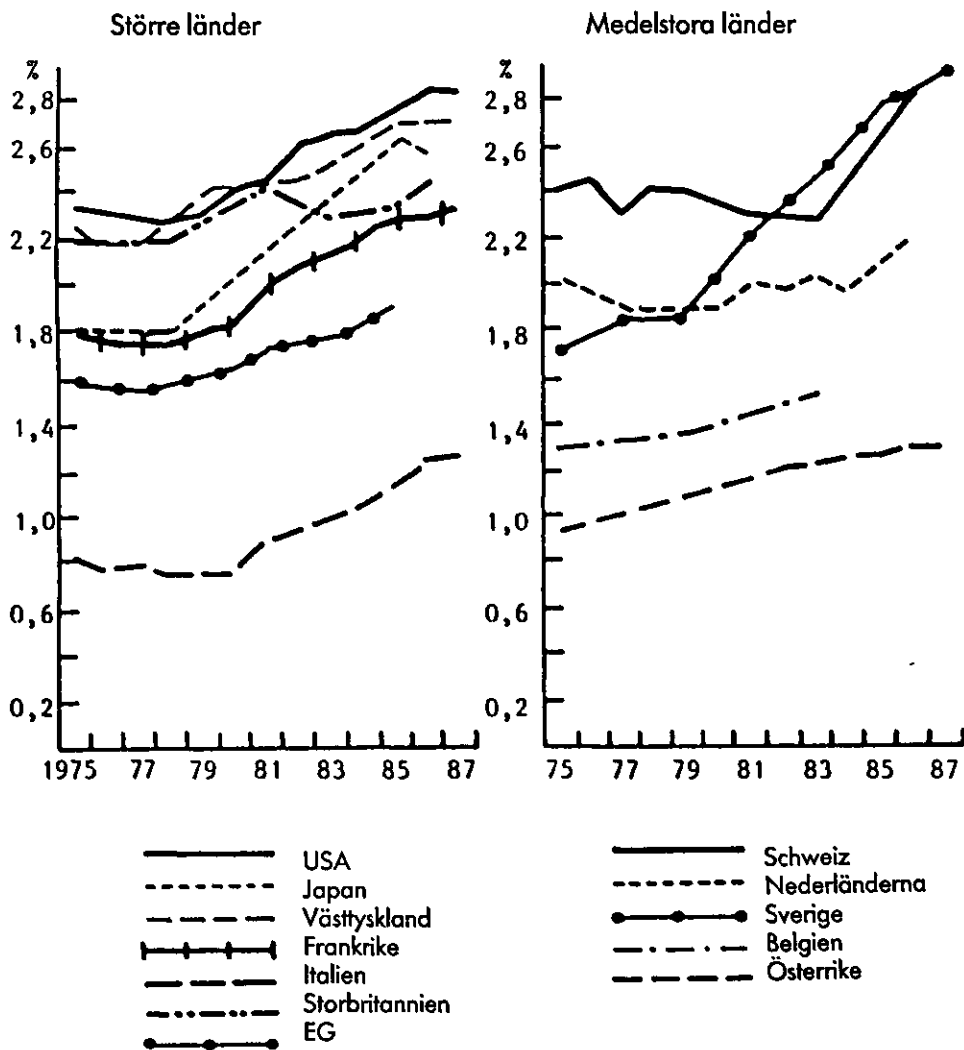
Utlandsproduktionens fördelning enligt *Tabell 4* följer i ganska hög grad ex-

Tabell 4 Exportens och utlandsproduktionens regionala fördelning 1965–1986. Procent.

	1965	1974	1986
<i>Svensk export</i>			
EG*	54	48	48
EFTA	20	22	21
USA	6	5	11
Övriga länder	20	25	20
<i>Utlandsproduktion</i>			
EG*	56	63	52
EFTA	9	8	8
USA	15	9	26
Övriga länder	20	20	15

* EG exklusive Portugal och Spanien

Figur 3 FoU-kostnader i procent av BNP i några OECD-länder.

Källa: STI Indicator Newsletter, No 11, 1988, OECD.

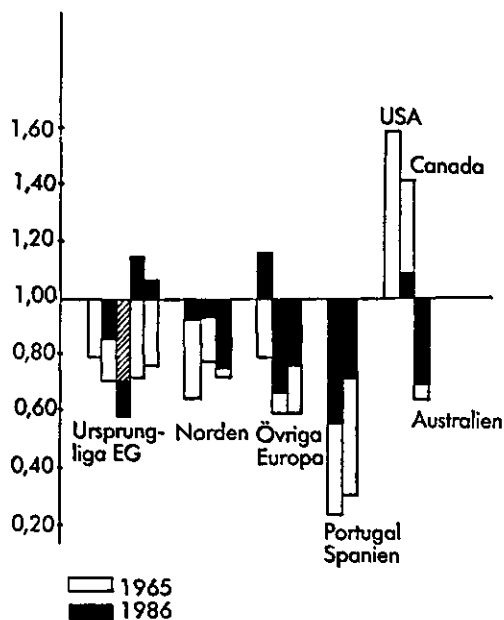
portens regionala fördelning. Det betyder att produktionen i huvudsak ligger i Europa och 80–90 procent i i-länderna. Under 1980-talets första hälft var det en snabb tillväxt i främst USA; under 1980-talets senare hälft har tillväxten mest skett inom EG. Omkring 60 procent av utlandsproduktionen ligger nu i EG. Det är alltså inte låga löner som i första hand gör att svenska företag väljer att producera utomlands. Tvärtom läggs produktionen i

höglöneländer som Sverige borde kunna konkurrera med om vi ville.

I dagens läge vore det angeläget att behålla lite mera av den produktion som företagen väljer att lägga utomlands. Det leder fram till min nästa poäng, nämligen att Sverige faktiskt inte har erbjudit lika attraktiva produktionsförutsättningar som dessa länder under en historisk period.

Produktiviteten i svenska multinatio-

Figur 4 Produktiviteten i utländska dotterbolag relativt till moderbolagen i Sverige 1965 resp. 1986. (Sverige = 100).

nella företags utländska dotterbolag var 1965 väsentligt lägre än i de svenska moderbolagen *Figur 4*. Den låg 30–40 procent under produktiviteten i de svenska moderföretagen. Fram till 1986, som diagrammet visar, har produktivitetstillväxten varit väldigt mycket snabbare i de utländska dotterbolagen så att skillnaderna har minskat. I vissa fall är det t o m så att produktiviteten i de utländska dotterbolagen numera är högre än i de svenska moderbolagen. Det gäller t ex en del EG-länder, Tyskland och Holland och Schweiz. Innebörden är att Sverige håller på att utvecklas till ett låglöneland, att den mera kvalificerade tillverkningen numera förläggs till de utländska dotterbolagen i stället för tvärtom som tidigare och att de svenska moderbolagen börjar få svårt att konkurrera med utlandet om den produk-

tion som ligger i Sverige.

Om vi vill bevara – eller återställa – vår position som ett höginkomstland i Europa är det uppenbart att vi måste höja den svenska produktiviteten och göra Sverige attraktivt som produktionsland.

Eskil Wadensjö:

Ordet går nu till Örjan Sölvell.

Örjan Sölvell:

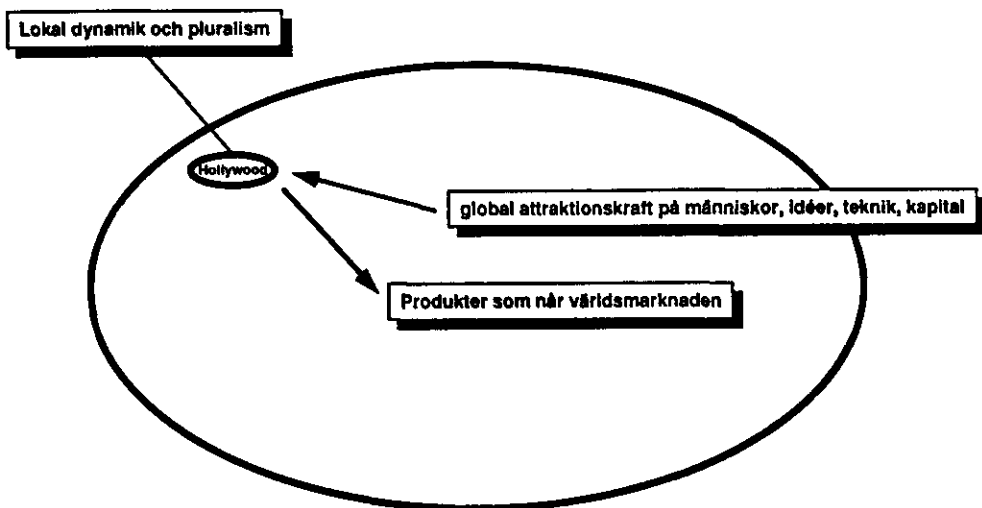
Jag tänkte ta upp frågan som Magnus Blomström introducerade om ägandet spelar någon roll i kopplingen mellan företagens och nationernas välförstånd. Jag är inte nationalekonom utan företagsekonom på Handelshögskolan men jag har kommit att arbeta med frågor kring företagens långsiktiga konkurrenskraft och nationers välfärd.

I stället för att svara nej på frågan om ägandet spelar någon roll, kommer jag att svara ja eller säga ja ibland i alla fall. Jag skall försöka att beskriva en paradox som jag benämner Hollywood-paradoxen. (*Figur 5*) Nationalekonomer brukar ju gilla paradoxer, varför jag tror att detta passar in här idag.

Frågan kring företags och nationers välförstånd måste kopplas till den ökade globaliseringen. Ett problem är dock att den ökade globaliseringen ofta är en missförstådd process. Den kände forskaren och nuvarande arbetsmarknadsministern Robert Reich har i ett antal artiklar och böcker pekat på hur globalt allting blivit; företag, marknader, kapital, mm. Denna syn är något förenklad. För att förklara min syn på globaliseringen kommer jag att använda Hollywood som exempel.

Om vi studerar filmindustrin idag och filmer såsom *Jurassic Park*, vet vi att detta är en global bransch som säljer globala produkter. De finns på en världsmarknad ungefär som telekommunikationsprodukter, bilar eller stål. Man kan se *Jurassic Park* i Japan, i Stockholm, i Bangladesh, i

Figur 5 Hollywood-paradoxen.

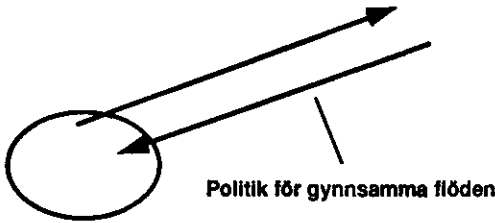
Sydamerika. Världen är marknaden. Men var har filmen skapats? Var finns innovationskraften, förnyelsekraften och kompetensen? Kompetensen i det här fallet är i hög utsträckning samlad i trakten av Los Angeles. Där finns världens ledande distributörer, filmproducenter, scriptskribare, manusförfattare, ledande stuntmanföretag, ljussättningsföretag, ljudföretag, mm. Hollywood är en hel industrimiljö, eller som Erik Dahmén skulle kalla det, ett mycket rikt utvecklingsblock i trakten av Los Angeles. Det lokala står mot det globala. Det är vår hypotes att ju mer global marknaden blir, ju mer lokalt samlas kompetensen. I många branscher finns det kompetens och lokala industrimiljöer på många håll beroende på segmenterade krafter som brist på konkurrens, brist på information, osv. När man får bort gränserna samlar sig kompetensen till färre "Hollywoods". Jag kommer senare att ta upp bilindustrin och vad som händer med Sverige i den framtida strukturomvandlingen inom bilindustrin.

För att Hollywood skall fungera krävs tre saker. Ett första villkor är att produktionen verkligen når ut på världsmarknaden. I många branscher har handelshinder och liknande försvunnit, transportkostnaderna har sjunkit, osv. Ett andra villkor är att Hollywood är öppet för intryck och inflöden från den internationella miljön. Det krävs ständiga flöden av kompetens genom inflyttande förhoppningsfulla skådespelare och regissörer (alla föds ju inte i Hollywood!), ett inflöde av nytt kapital och nya företagare, ny teknik och teknisk utrustning, mm. Slutligen ett tredje villkor är att Hollywood karakteriseras av en lokal dynamik vilken bygger på pluralism och konkurrens.

Dessa tre villkor är avgörande för om Hollywood skall fortsätta att utvecklas i en positiv spiral.

För svenska "Hollywoods" är det viktigt med öppenhet för inflöden, infrastruktur för att nå världsmarknaden och omvandlings- och utvecklingskraft lokalt i

Figur 6 Politik för gynnsamma flöden.

Aktiv förstärkning:

Utlandsstudier
 STATT, Exportråd
 Invest in Sweden (information, rådgivning)
 Telekommunikationer
 Traditionell infrastruktur
 (Öresundsbro, flygplatser mm)

Värderingar:

Öppenhet mot omvärlden

Omvandlingstryck:

EG, EES (handelspolitik mm)
 Immigrationspolitik

Sverige. Även om världen blir global, spelar Sverige en viktig roll för företagen såsom lokal kompetensmiljö. ABB är med ett visst perspektiv ett globalt företag, men med ett annat perspektiv är ABB väldigt lokalt. ABB verkar globalt inom området kraftöverföring, men kompetensen såsom ledning, central produktion och forskning och utveckling, är starkt koncentrerat till Ludvika och Västerås. Här är en region inom Sverige det industriella Hollywood, och det är här utvecklingskraften ligger.

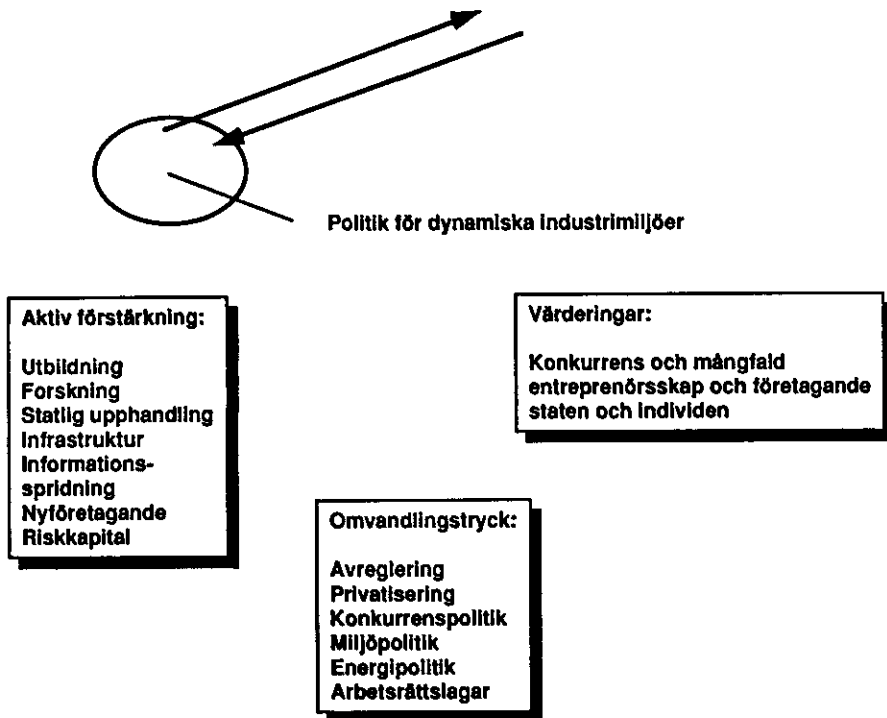
Sverige kommer att leva på färre antal Hollywoods när konkurrensen ökar och det kommer också att gälla bilindustrin. Man kan då fråga sig om kapitalet inte hittar till Hollywood. Jag tror att det är ett par villkor som är viktiga att uppfylla, se *Figur 6* och *Figur 7*.

Låt oss se på den traditionella *nationella* Hollywood-effekten. Om man ser på världsmarknaden för pennor tex så

finns det kanske ett par, tre miljöer i världen som verkligen står för kompetensen och utvecklingskraften. I Tyskland i trakterna av Nürnberg finns en stor del av kompetensen samlad. Där forskar man om pennor på universitetet, det finns penninstitut och ledande fabriker med tillverkning och designavdelningar, alltså allt detta som skapar utvecklingskraft. Detta är välkänt för er som har läst ekonomisk geografi att nationen har geografiska kluster där man ser kompetensen samlad. Det har vuxit fram historiskt. Det gäller inte bara traditionell basindustri utan även modern industri som minidatorer runt Boston eller elektroniken i Silicon Valley och i Texas.

Men hittar inte kapitalet till "Hollywood"? Kapital för penntillverkning hittar säkert till Nürnberg, och även om en tysk penntillverkare skulle bli uppköpt av ett utländskt företag, kommer troligen det utländska företaget klokt nog att satsa

Figur 7 Politik för dynamiska industrimiljöer.

på den tyska miljön. Det utländska ägandet spelar m a o ingen roll för investeringsbesluten. I bilbranschen har vi i Europa kanske 6-7 industrimiljöer: norra Italien, södra Tyskland, sydvästra Sverige, osv med ansamlingar av kompetens, forskningsresurser, utvecklingsavdelningar, fabriker, osv. Det är svårt att urskilja ett enda "Bilhollywood" i Europa. Om Sverige och Frankrike är ungefär likvärdiga alternativ som industrimiljöer för bilföretagen kommer ett franskt ägande av svensk bilindustri att få stor betydelse för framtida investeringsbeslut.

Det andra skälet att svara ja på frågan om ägandet är viktigt är att världen inte alltid är så global som vi tror. Det finns fortfarande nationella flaggor på arbetskraft och kapital. Det finns trångsynthet, brist på information och liknande hos ka-

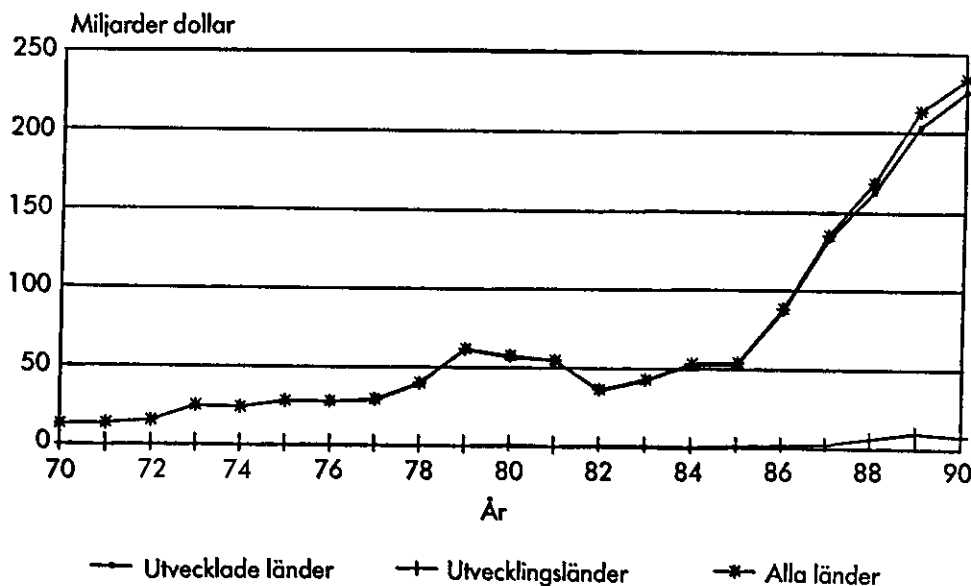
pitalet som gör att svenskt kapital har en viss betoning på investeringar i Sverige, japanskt kapital i Japan och tyskt kapital i Tyskland.

Många resurser är inte globala utan lokalt bundna. Det kan vara allt från hemmablindhet till känslor, men även kompetens. Man har hållit på länge med en viss typ av industri och då fortsätter man med det och det är svårt då att alltid vara så global som Robert Reich säger, och som ser allt som en total, global optimering som företaget gör.

Detta är kort men i alla fall ett litet, alternativt synsätt till Magnus Blomström, om ägandet spelar någon roll.

Om man tror på den här hypotesen eller utvecklingen, kan man fråga sig vad man då skall ha för politik. Vi kan återkomma till detta senare.

Figur 8 Utflödet av utländska direktinvesteringar 1970–90, i olika ländergrupper.

Källa: IMF, balance-of-payments tape, oktober 1992.

Eskil Wadensjö:

Ordet går nu till Gösta Karlsson.

Gösta Karlsson:

Med tanke på både Magnus Blomströms och Örjan Sölvells inledningar kan jag inleda med att jag faktiskt är medlem i den här föreningen. Därmed blir det lite balans, eftersom jag tror att Birgitta Swedenborg också är medlem. Då blir vi två mot två i varje fall! Däremot vet jag inte om jag kommer till samma slutsatser som Birgitta har gjort.

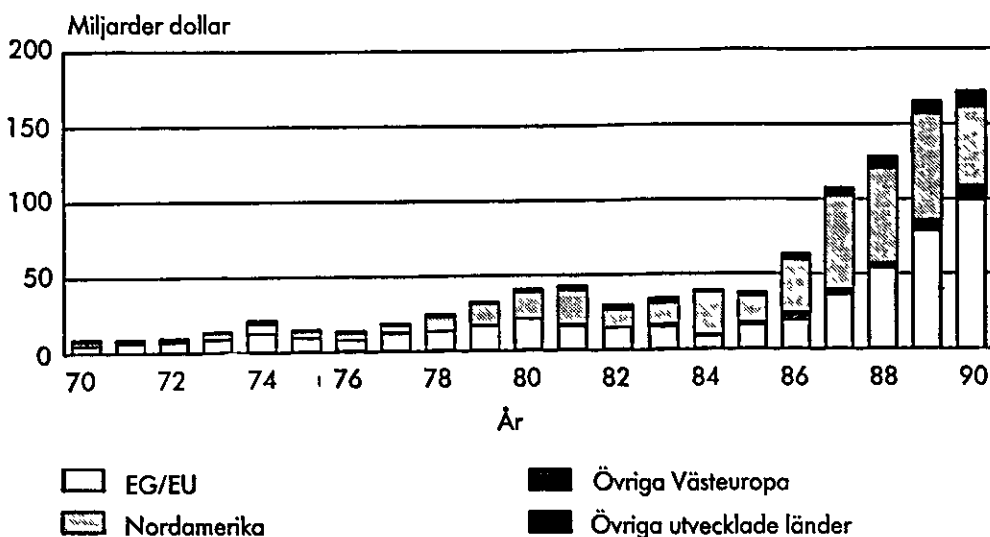
När man diskuterar utlandsinvesteringar dyker det alltid upp en bild.

Birgitta visade samma sak, men den här är inte samma bild. *Figur 8* visar inte svenska utlandsinvesteringar utan utlandsinvesteringar över världen. Som ni kan se skiljer sig inte mönstret från den

svenska utvecklingen. Man kan se vad som hände under 1980-talet i Sverige med utlandsinvesteringar. Det var en internationell företeelse. Längst ner har vi tredje världen-ländernas del av utlandsinvesteringarna.

Som en parentes: det största mottagarlandet i världen för tredje världens utlandsinvesteringar under 1980-talet var USA (*Figur 9*). Det såg ut på det sättet och det var inget speciellt. EG-området fick något mer än Nordamerika mot slutet av 1980-talet medan det i början av 80-talet var tvärtom. Då var Nordamerika den växande marknaden och som fick en större relativ andel. Resten är övriga Västeuropa, EFTA-området och andra utvecklingsländer. Relativt lite gick till den tredje världen. När vi pratar om mottagarländer av utlandsinvesteringar i tredje världen, pratar vi om 10–12 län-

Figur 9 Inflödet av utländska direktinvesteringar till utvecklade länder, regionvis, 1970–90.

Källa: IMF, balance-of-payments tape, oktober 1992.

der, 8–9 länder i Sydostasien och 3–4 länder i Sydamerika. Inte många fler.

Jag vill återvända till den svenska situationen med detta diagram som utgångspunkt. Man skall kanske försöka göra internationella jämförelser också med den svenska utvecklingen. Utifrån sysselsättningsstatistik i multinationella företag har jag delat på ingående och utgående investeringar, alltså jämfört andelen som jobbar i ingående investeringar med dem som är utgående. Då har Sverige ungefär 3,5 gånger så många som jobbar i svenska företag utomlands jämfört med hur många som jobbar i utländska företag i Sverige. Det är lite osäkert hur man skall tolka statistik, eftersom så mycket annat hände under 1980-talet. Men enligt statistiken ökade antalet av dem som i Sverige jobbade i utlandsägda företag under 1980-talet från ungefär 110 000 till drygt 200 000. En stor del av detta svarar ABB

för som under perioden blev schweiziskt. Det blev en hel del statistiska problem som vi inte vet hur vi skall hantera. När vi drar dessa slutsatser, tror jag att vi skall vara lite försiktiga.

En annan poäng i sammanhanget: jag såg en sammanställning över de stora multinationella företagen sysselsättningsmässigt och hittade till min förvåning McDonalds på den här listan. McDonalds har ju egentligen väldigt få direktanställda men däremot mycket franchising. De äger ett varumärke och säljer ett koncept kring detta. I övrigt är alla anställda i de små franchisingföretagen. Vi råkar därför återigen för tolkningsproblem. Vågar vi tro på siffrorna?

Ett land som påminner om Sverige när det gäller andelen hur många som jobbar i det egna landets företag utomlands och i utländska bolag är Holland. Jag tror att vi kan jämföra oss med Holland även på

vissa andra sätt, eftersom man där också har ett större antal väldigt stora företag i förhållande till ekonomins storlek.

I Japan jobbar 8,5 gånger så många i japanska företag utomlands som i utländska företag i Japan. Varför vill då ingen flytta till Japan och investera i Japan? Ingen vill dra den slutsatsen, tror jag. Vi skall nog vara något försiktiga med detta.

Vad är det som är viktigt för var man placerar sig som företag? Det beror lite på vad man skall sälja, i vilken bransch man finns. Servicebranschen kommer in mer och mer. McDonalds är ett exempel. Koncerner kommer in och vi vet inte riktigt hur de ser ut. Jag tror att 1980-talet rörde till oerhört mycket i statistik och tolkning. Då minskade andelen *green field*-investeringar väldigt kraftigt till förmån för fusioner och förvärv. Detta ledde till att vi egentligen inte ökade kapaciteten internationellt utan vi bytte bara kapacitet. Det finns en intressant uppgift ur Ågarutredningen i Sverige för något år sedan. Man tittade på det våldsamma ägarbyttandet hela tiden. Det visar att av anställda i förvärvade företag i Sverige hade inom en inte alltför lång tidsperiod ca hälften återigen fått en ny ägare. Det var väldigt vanligt att man finansierade ett förvärv genom att sälja vidare vissa delar av detta förvärv.

Globaliseringen ändrar också företagens beteende. Jag kan i och för sig se Örjan Sölvells poäng med "Hollywood" och också när han för vidare till delen med bilindustrin att det finns vissa centra, osv. Det finns trots allt i det sammanhanget ett mycket intressant och annorlunda exempel och det är de japanska bilföretagen. De har ju som policy att inte lägga sig där just kunskapscentra ligger. När Nissan placerar sig i Storbritannien, gör man det inte i regioner där det finns bilproduktion utan man lägger sig i Sunderland där det inte finns tillstymmelse till bilproduktion tidigare. När japanska bilföretag går in i USA lägger de sig inte i Detroit utan på helt andra ställen. Nu gör även Mercedes

och BMW samma sak och lägger sig nere i Södern i USA. Varför gör man detta? Sannolikt därför att dessa bolag är beroende av att kunna föra in en helt ny produktionskultur. För att kunna göra detta vill man inte riskera arbetskraft, management och liknande som är upp vuxen i en annan kultur utan man måste gå in på *green field*. Detta påverkar företagens agerande.

Jag tror att det kommer att leda till väldigt stora konstigheter i vad det egentligen är som bestämmer vilka enheter man skall diskutera vad gäller företagets framtid. Vi är på väg in i en situation som globaliseringen kommer att innebära. Det storföretagen kommer att äga i första hand är varumärken, patenträttigheter och liknande saker, man koncentrerar sig där. I övrigt kommer man att flytta små produktionsenheter mellan varandra. Man kommer att köra mycket *joint ventures*, strategiska allianser, som är kortsiktiga. Det viktiga är då vilken produktion vi själva skall få i Sverige. Hur duktiga kommer de små produktionsenheterna att vara i Sverige, det är viktigt. Det intressanta är att det finska Nokia idag flyttar hem produktionen från Taiwan till Finland. Man lägger sig i enheter av 300-500 personer som produktionsenheter som man anser vara optimalt med tanke på vad det är man producerar.

Tidskriften *Eurobusiness* skrev i sitt juni nummer helt rätt att vi kommer att ha ett företagsschack med vanliga människors jobb. Anställda kommer att byta arbetsgivare så det står härliga till i fortsättningen. Inte för att man vill byta arbetsgivare, för man kan vara kvar i samma firma ändå, utan därför att arbetsgivarna kommer att byta produktionsenheter.

Här finns en av våra utmaningar. Politikutmaningen är egentligen den viktiga. Vem som äger de stora patenten kan vara viktigt. Jag tror liksom Magnus Blomström och andra har varit inne på att vi måste satsa på att förbättra produktionsenheter och utveckling som finns här.

Vi måste satsa oerhört mycket på det vi kallar för kompetensutveckling. Man blir därför rädd när man ser att antalet timmar personalutbildning i svensk industri har sjunkit med en tredjedel under 1993 jämfört med 1992 eller 1991. Vi säger kompetensutveckling och gör tvärtom och detta är oerhört farligt.

Jag har även andra synpunkter ur fackligt perspektiv. Men jag tänkte idag avhålla mig från dem. Jag kan dock möjligen prata om en annan synpunkt, eftersom det är julklappstider. Leksaker har blivit ett kunskapscentrum. Två tredjedelar av världens leksaksproduktion idag finns i södra Kina. Unga flickor jobbar där under hemska anställningsförhållanden och är mellan 15 och 25 år. Vid 25 års ålder är de fullständigt slut i finmotoriken i händerna och kan överhuvudtaget inte komma in i någon annan produktion. Kunskapsutvecklingen för leksakerna ligger i USA eller i Storbritannien eller någon annanstans. Man borde kanske fundera på förhållanden och sociala villkor där.

Eskil Wadensjö:

Vi skall nu närmast ha en debatt inom panelen. Birgitta Swedenborg får börja.

Birgitta Swedenborg:

Gösta Karlsson ifrågasatte vad jag ville säga med en bild som visade skillnaden mellan svenska direktinvesteringar i utlandet och utländska i Sverige. Det är riktigt, som Gösta framhöll, att den kraftiga tillväxten i direktinvesteringar under 1980-talet var ett internationellt fenomen och att Sverige inte skiljde sig därvidlag. Sverige skiljde sig däremot genom den stora obalansen mellan utgående och ingående investeringar och det var framför allt det jag ville visa.

Det finns ett par andra länder, som Gösta Karlsson också nämnde, som har en liknande obalans. Holland liknar Sve-

rige och Japan gör det likaså och de bakomliggande skälen är sannolikt annorlunda. Förklaringen till den svenska obalansen tror jag framför allt är att Sverige är ett litet land vilket gör att de svenska företagen växer ur hemmamarknaden väldigt fort och därefter tvingas ut på utlandsmarknaden. Utländska företag har inget större incitament att lägga sig här, bla därför att marknaden är så liten. Det hindrar inte att det i ett läge när vi har en stor arbetslöshet är intressant att fråga sig: Vad kan vi göra för att få svenska företag att behålla en större andel av produktionen i Sverige?

Magnus Blomström:

Först vill jag säga att det har varit en oerhört intressant debatt. Men man får nästan uppfattningen att anledningen till att det har investerats så lite i Sverige är att vi inte är med i EG. Förklaringen till att vi har så stora utlandsinvesteringar i relation till inkommande investeringar måste emellertid sökas någon annanstans. En viktig orsak är att Sverige är en liten marknad. Vad skall utländska företag hit att göra? Däremot måste svenska företag ut för att överleva.

Jag tror kanske att frågan om vem som äger ett företag är av mindre betydelse och att det snarare är riktningen i politiken som är det centrala. Vilken typ av politik skall man föra när man har multinationella sällskap i sitt land? Birgitta Swedenborg visade förut att Sverige spenderar mest pengar i världen på forskning. Ger det Sverige någonting?

Vi har i flera studier tittat på förändringar i Sveriges komparativa fördelar som ett resultat av forskning och utveckling. Underligt nog ökar den lågteknologiska industrins andel av exporten, inte den högteknologiska. Detta resultat är konsistent med idén att företags specifika resurser (resultatet av FoU) inte ger någon som helst garanti för att högteknologisk produktion hamnar i Sverige. Företa-

gen kanske gör FoU i Sverige, men producerar resultaten av denna FoU i något utländskt dotterbolag.

Örjan Sölvell:

Magnus Blomström frågar varför utländska företag överhuvudtaget lockas till Sverige som ju är en liten marknad. Svaret ligger i sökandet av kompetens i våra "Hollywoods". Det är intressant att studera inom vilka branschområden som vi verkligen ser utländska företag investera i Sverige. ABB fortsätter att investera i Sverige i FoU, produktion, osv inom kraftöverföring (Ludvika), industrirobotar (Västerås) med flera områden. Inom det elektromekaniska området har IBM byggt upp en verksamhet i Sverige under 60 år. Andra områden som lockat utländska företag är medicinsk teknik, och på senare tid pappers- och massaindustrin med tillhörande maskinbranscher. Det är de svenska Hollywood som lockar till utländska investeringar och till investeringar i högproduktiv verksamhet.

Sverige ligger i topp vad gäller FoU men får vi fram en högteknologisk exportindustri? Här får man vara försiktig med branschklassificeringarna i låg-, medel- respektive högteknologisk industri. Det är som Kjell Nilsson på Trelleborg brukar säga en mer sofistikerad produktionsprocess som behövs för att tillverka en rulle dassetpapper än en mobiltelefon. Mobiltelefonen klassas som högteknologi i statistiken medan pappersindustrin klassas som lågteknologi. Det är också i ett Hollywood som pappersindustrin som ny datorstyrd processkontrollutrustning och annan sofistikerad apparatur utvecklas.

En fråga gällde varför japansk bilindustri inte går till Detroit – USAs klassiska Hollywood inom biltillverkning? Det intressanta är att just japanska företag i hög grad undvikit Detroit därför att de ser denna miljö som ett fd Hollywood på väg ned. Man vill helt enkelt inte fastna i gamla strukturer. Däremot om vi ser till film-

industrin ser vi japanska investeringar i Hollywood i miljardklassen. Här går inte pengarna till Ohio.

Birgitta Swedenborg:

Jag skulle vilja förtydliga frågan om det spelar någon roll vem som äger företaget. Jag tror att vi är ganska överens om att det inte spelar så stor roll i sig om ägaren är svensk eller utländsk. Däremot är det viktigt att skilja på effektiva och ineffektiva ägare. Det finns ju ineffektiva ägare – både privata och statliga. Det finns också ägare som kanske inte ens har som mål att maximera företagens värde utan i stället har andra mål. Statliga företag kanske har regionala sysselsättningsmål. Kooperativt ägda företag kanske har som mål att maximera ersättningen för insatsvaror om ägarna är leverantörer av insatsvaror.

Om vi jämför två vinstmaximerande företag spelar det knappast någon roll om ägaren är utländsk eller svensk. Den diskussionen fördes också i samband med Volvo–Renault-affären. Jag tror att de flesta som var kritiska mot affären inte var det för att Renault var franskt utan för att det var statligt.

Hans Rödén:

Det centrala i den svenska ekonomiska politiken vad gäller att hjälpa svenska företag att uppnå och upprätthålla en stark konkurrenskraft på världsmarknaden och därmed mycket verksamt bidra till nationens välstånd måste vara att först och främst skapa en i alla avseenden gynnsam företagarmiljö inom landet, särskilt beträffande de högteknologiska framtidsindustrierna för ett höglöneland som Sverige. Inom vilket land som den rent fysiska produktionen sedan förläggs anser jag vara mindre intressant för ett så högt utvecklat land som Sverige som ju i allt större utsträckning koncentrerar sina mänskliga resurser inom forskning, utveckling, organisation och marknadsfö-

ring av högteknologiska och i övrigt avancerade verksamheter.

En annan mycket väsentlig aspekt vad gäller internationellt företagande och nationellt välstånd är att de svenska multinationella företagen är fantastiska "tummelplatser" för högt utbildad och motive-rad arbetskraft som genom sin starkt internationellt präglade karriär inom sitt multinationella företag på ett mycket värdefullt sätt fortsätter sin kvalificerade utbildning från Sverige och därmed på lång sikt utomordentligt verksamt bidrar till nationens välstånd.

Göran Ohlin:

Alla försök att jämföra multinationella och nationella företags produktivitet har problem med noll-hypotesen, dvs det perspektiv eller den situation de jämför med. Tänker man sig att de multinationella inte har anlänt ännu eller att de redan etablerat sig? Magnus Blomström var lite oklar på den punkten.

Birgitta Swedenborg var däremot mycket klar, om än något orealistisk. Vad skulle hända om man helt enkelt fördrev de multinationella? Det är förstås ett mycket drastiskt antagande och såvitt jag kan se uppställer det en rad besvärliga metodologiska problem.

Örjan Sölvell påminde oss om något mycket viktigt, nämligen att det i ett historiskt perspektiv i början inte handlade om en nationell frågeställning utan snarare om en rad regionala situationer med olika band till utlandet.

I förlängningen av ett sådant geografiskt perspektiv blir jag ofta frestad att fråga hur lokaliseringen av företag skulle se ut om vi inte hade några nationsgränser. På vilka punkter har nationer och regeringar egentligen lyckats påverka lokaliseringen och dra till sig verksamheter som annars skulle legat någon annanstans? Det skulle inte förvåna mig om den offentliga politikens effekter till syvende

och sist varit mycket mindre än man ofta inbillar sig.

Ulf Olsson:

Jag vill modifiera bilden av att politik inte skulle spela någon roll för utvecklingen av industrin. I ett längre tidsperspektiv är det tvärtom alldeles påtagligt att så är fallet. Man kan exempelvis jämföra Sveriges och Kanadas industriella historia. Båda länderna har befunnit sig i periferin av helt dominerande ekonomiska regioner och haft ungefär samma naturmässiga förutsättningar. Den stora skillnaden har varit politiken. Under industrialiseringsperioden var Kanada en utkant i en större ekonomisk/politisk enhet, det brittiska imperiet. Sedan har man varit kraftigt dominerat av USA, eftersom frihandel har tillämpats efter det andra världskriget.

I Sverige har det däremot förts en nationell utvecklingspolitik, medvetet inriktad på att skapa en egen industriell bas som ett alternativ till engelsk och tysk industri. På 1880-talet och 1930-talet var exempelvis protektionismen i Sverige stark och fungerade som stimulans för industrin. Den här nationella politiken fick effekter inte minst under kriget och inom den försvarsrelaterade industrin. Både det första och det andra världskriget var viktiga för den teknologiska utvecklingen i Sverige. Framgångarna för SAAB, Volvo Flygmotor och Ericsson är svåra att tänka sig utan de statliga satsningarna under kriget och den alliansfria politiken därefter.

Krigens roll bortser man lätt ifrån. Ekonomer tycker att krigsår är onormala perioder som man utesluter. Tyvärr dominerade kriget Europa från mitten av 1800-talet till mitten av 1900-talet. Se på exempelvis Tyskland under 1900-talet och jämför med USA. Hur skulle deras industriella positioner se ut idag om inte två världskrig slagit undan benen på tyska multinationella företag och öppnat dörrar

för amerikanska? Och krig är som bekant politikens förlängning med andra medel.

Oscar Swartz:

Som jag har läst Robert Reich finns ingen konflikt mellan hans syn och den Örjan Sölvell skisserar upp. Reich säger att de arbetande människorna i olika nationer står mot en klass av globala företagsledare som inte har någon lojalitet mot något land. I stället lokaliserar dessa produktionen där det är bäst för företaget. Tidigare har klyftorna gått mellan länderna. Den globaliserade marknaden gör att klyftorna kommer att löpa inom länderna. Hollywoodexemplet är intressant men frågan är vad det säger om framtiden.

Urbanforskare som Mike Davis och Edward Soja hävdar att Los Angeles är ett exempel på "postmodern geografi" och att vi där kan se hur framtiden kommer att se ut. Det stämmer att Hollywood inte flyttar. Men innebär det att arbetarna är hjälpta av det? I stället för att lokalisera Hollywood i låglöneländer flyttar man låglöneländerna till Los Angeles. Ett inflöde av legala och illegala immigranter från Latinamerika och Asien pressar ned lönerna för utbildade människor. De efterfrågade i Hollywood har en fantastisk standard, medan vanligt folk, arbetarklassen, tar hand om deras barn och trädgårdar för låga löner.

Så vare sig produktionen flyttar eller ligger kvar tror jag att den västeuropeiska arbetarklassen tyvärr har haft sin historiska glansperiod och att det bara kan gå utför nu. Alla människor kan inte utbildas till att tillhöra den grupp som vinner på kunskapssamhället. Finns det egentligen någon konflikt mellan Reichs syn och din Hollywoodmodell?

Gösta Karlsson:

Det är ibland hopplösa jämförelser vi har gjort därför att vi kan ju samtidigt jämföra

föra norra och södra Italien där bägge två finns med i EU och inom samma valutaområde. Vi kommer att finna att när det gäller invånarnas villkor skiljer de sig mycket, mycket drastiskt. Då är enda slutsatsen att EU-medlemskap i sig inte ensamt har betydelse, utan det är också andra aspekter som spelar roll. Jag tror att man måste titta på andra förutsättningar.

Mycket beror på forskningsintensitet liksom resurser när det gäller teknisk utveckling. Det krävs mer än bara någon som sitter i ett garage och uppfinner. Man utvecklar nya idéer om miljön är den riktiga. Med hjälp av offentliga satsningar kan vi skapa den här miljön, som Örjan Sölvell har tänkt sig.

Örjan Sölvell:

Vad kan politiken spela för roll? Detta kanske kräver en längre föreläsning men det är tre områden som politiken måste fokusera på för att bygga upp en långsiktig tillväxt och förnyelse i Sverige: a) en politik som påverkar *omvandlingstrycket* (avregleringar, privatiseringar, konkurrenspolitik, miljöpolitik, mm), b) en aktiv *förstärkningspolitik* (riskkapitalmarknad, infrastrukturinvesteringar, statlig upphandling, forsknings- och utbildningsinvesteringar, mm) samt c) ett långsiktigt arbete med att påverka *värderingarna* i samhället (synen på pluralism, nyföretagande, förmögenhetsuppbyggnad, mm). Dessa tre politiska områden måste både ta hänsyn till den lokala dynamiken i Sverige men också till den internationella öppenheten. Alla "Hollywoods" är beroende av in- och utflöden av människor, kapital, teknik och företag. Politiken måste verka för att "Hollywoods" tre kännetecken: lokal dynamik, fria inflöden och fria utflöden, också kännetecknar den svenska industrimiljön.

Sverige kan ligga i täten vad gäller miljökrav, energilagstiftning, konkurrenslagstiftning mm, vilket borgar för ett lång-

siktigt omvandlingstryck. Med en långsiktig kompetensuppbyggnad följer en ökad attraktion på investeringar.

Centrala myndigheter har inte resurser att välja ut "Hollywoods". Många förespråkar därför en politik vilken huvudsakligen berör de generella förutsättningarna, t ex infrastrukturen. Men det måste finnas utrymme för politik emellan dessa båda extrempunkter. Reich tar också upp den här frågan att "we must structure the talks between us", dvs mellan de amerikanska arbetarna och de globala rörliga företagen. Han antyder att här måste man i alla fall in och diskutera. Ungefär som man skulle ha sagt till den svenska regeringen att vi inte kan stå passiva i Volvoaffären, vi måste i alla fall vara med och diskutera.

Skillnaden mellan min och Robert Reichs argumentation ligger i att Reich fallit för det globala. För honom är industrin idag superglobal. Jag försöker göra skillnad mellan vad som är kärnan och vad som är i periferin i företagets verksamhet. Periferin är att sälja produkterna på en världsmarknad. Det kan också vara att tillverka leksakerna i Kina t ex. Det har inte att göra med kärnan, med utvecklingskraften och kompetensuppbyggnaden. Reich ser bara det globala, han ser inte paradoxen att vi också har det lokala, den lokala kompetensen. För honom är allt helt globalt, ett globalt optimerat spel. Vi ser att så är det inte. Han har missat Hollywood-paradoxen.

Nationerna kanske inte spelar så stor roll längre. Det som växer fram är regionerna och det internationella samarbetet på EU-nivå så att nationen försvinner på bekostnad av regionerna. De är en mindre enhet. Jag tror att det avgörande för "Hollywoods" som växer fram har att göra med kultur, språk och traditioner. Regionerna ser annorlunda ut än vad en nation gör. Vi får gå tillbaka till regioner, kultur, språk och liknande för att se var de här städerna eller mindre lokala regio-

nerna finns som står för en viss kompetens.

Birgitta Swedenborg:

Ja, vilken roll spelar nationalstaterna? Håller deras ekonomiska betydelse på att försvinna? Orsaken till att utrikeshandelsteori är en särskild teori i de ekonomiska läroböckerna är antagandet att produktionsfaktorerna inte rör sig mellan länder lika lätt som de gör inom ett land. Olikheter i faktortillgångar mellan länder blir då avgörande för handelsströmmar och välstånd.

Vad som nu händer är att produktionsfaktorerna blir alltmer rörliga globalt. Det gäller det finansiella kapitalet som investeras fritt där det ger högst avkastning. Råvarutillgångar spelar allt mindre roll för produktionens lokalisering jämfört med tidigare. På grund av ökad användning av returpapper i papperstillverkning t ex kommer Sverige delvis att förlora sina komparativa fördelar baserade på skogsråvara. Entreprenörskap och tekniskt kunnande är rörligt genom de multinationella företagens produktion i olika länder.

I den meningen spelar nationsgränserna inte så stor roll längre. Men de spelar roll av ett annat skäl, nämligen att man driver olika ekonomisk politik i olika länder. Den ekonomiska politiken kan påverka hur attraktivt ett land blir som produktionsland därför att det är vissa faktorer som inte rör sig. Det gäller framför allt arbetskraften. Det gäller också vissa institutionella förhållanden, som påverkar produktionsmiljön. Den ekonomiska politiken kan därför ha avgörande betydelse för ett lands konkurrenskraft och välstånd genom att t ex skapa goda incitament till utbildning och arbete och en god infrastruktur.

Eskil Wadensjö:

Sista ordet går till Magnus Blomström.

Magnus Blomström:

Jag inledde med att säga att internationellt företagande är något som det skrivs mycket om i Sverige, men som sällan debatteras. Efter den här kvällen är jag ganska övertygad om att det inte kommer att bli mycket debatt i framtiden heller, eftersom alla verkar vara så oerhört överens om allting. Det är bara att konstatera att vi svenskar har en något märklig syn på saker och ting. Hade det varit i exempelvis USA, hade åsikterna varit klart mer olika. Där anser man oftast att amerikanska investeringar utomlands är bra för mottagarlandet, medan japanska investeringar i USA tvärtom är dåliga.

Göran Ohlins idé är väldigt spännande. Vad skulle ha hänt? Förmodligen skulle vi ha haft mycket mindre multinationella företag. Och som Ulf Olsson sade så är ju ändå politiken ganska central. Om man ser på Sveriges investeringar i Latinamerika, hade de knappast existerat om inte Latinamerika valt importsubstitutionsstrategin. Ett annat färskt exempel på detta är Sverige och EG. Ett svenskt företag kan idag ha flera fabriker i EG. Vi ser varje EG-land som något specifikt. Amerikanska företag däremot sätter upp en fabrik i "Europe". För amerikanen är EG

en plats. Politiken är nog ganska central och vi kan vara helt säkra på att utan politiker och utan nationalstater skulle vi nog ha haft mycket mindre företag av den här storleken.

Eskil Wadensjö:

Jag tackar alla deltagare i debatten. Nästa möte kommer att handla om Finansplanen.